

**MEDLEMSSKRIFT NR 106,
VÅREN 2020**

- En kanal som förenar

Hemmesta Gård 1890. Lägg märke till väderkvarnen på det kalhuggna berg som idag är Hemmesta Storskog.

STRÖMMA HEMBYGDSFÖRENING

Verkar lokalt på Fågelbrolandet, Strömma och i Brevik med att dokumentera och informera om den lokala historien, att tillvarata medlemmarnas och bygdens intressen samt att verka för en hållbar utveckling för vår bygd. Vi har en hembygdsgård som kan hyras, och ett museum centralt i Strömma. Vi är 230 medlemmar. Besök gärna vår hemsida www.hembygd.se/stromma

STYRELSE OCH FUNKTIONÄRER

Karin Boström, ordförande	076-539 91 43	karin.bostrom@upphandling.pro	
Eva Soldemark, medlemsfrågor, kassör	072-534 36 25	e.soldemark@gmail.com	
Anita Granstedt Strandgård, sekreterare	073-038 05 61	anita.strandgard@gmail.com	
Mats Ahlberg, webb, kommunikation/infor.	072-325 40 88	mats@matss.se	
Eva Gebelius, ledamot, ansvarig för kaféet	070-536 59 81	evagebelius@gmail.com	
Lennart Lindgren, ledamot, vice ordförande	070-316 80 85	lellesgrev@gmail.com	
Maria Mellberg, suppleant		ma.mellberg@gmail.com	
Lennart Karlsson, revisor, sammankallande	070-966 55 15	lennart.karlsson@mac.com	
Hans Severinson, revisor	070-760 12 60	hans.severinson@gmail.com	
Sara Bråtman, revisor, suppleant	070-817 66 73	sara.bratman@west-pool.se	
Henrik Paulsen, valberedning, sammank.	070-968 45 48	henrik.paulsen@telia.com	
Britt-Marie Ohlsson, valberedning	070-668 21 38	bmohlsson38@gmail.com	
Jan-Ove Tannsjö, valberedning, suppleant	076-050 73 72		
Ansvariga museet:			
Olle & Britt-Marie Ohlsson	070-668 21 38	bmohlsson38@gmail.com	
Ansvarig lokalbokning:			
Eva Gebelius	076-348 87 31	evagebelius@gmail.com	
Ansvariga loppis: Annika Olsson			
& Margareta Fredholm Hejdenberg	076-050 73 72	070-589 71 34	maggan.po@telia.com
Redaktör Medlemsskrift: Hans Severinson			
Layout Medlemsskrift: Jenny Vowden	070-760 12 60	hans.severinson@gmail.com	jenny.vowden@gmail.com

Medlemsavgift: Enskild medlem 200 kr/Familjeavgift 350 kr

Plusgiro 98 57 43 - 4

Gamla Fågelbrovägen 1, 139 60 Värmdö

E-post: strommahembygdsforening@gmail.com

Ordföranden har ordet

Våren närmar sig efter en mild vinter och snart är det dags för årsmöte i Strömme hembygdsförening. I det här numret av vår skrift kan du läsa vår verksamhetsberättelse för året som har gått. Med gemensamma och ideella krafter har vi lyckats genomföra en rad aktiviteter som har varit mycket uppskattade och välbesökta. Vårt mål är fortsatt att få fler medlemmar och engagerade resurser och se vilka nya aktiviteter som ökar antalet besökare. Vid årsmötet i år blir det dags för byte av styrelseledamöter, så passa på att kontakta valberedningen om du är intresserad! Alla våra medlemmar är varmt välkomna till årsmötet för trevlig samvaro och en gemensam måltid med tid för att diskutera föreningens framtid.

Vår skrift i det här numret har intressanta berättelser om gårdarna på södra Värmdö. För dej som är intresserad av att läsa mer och ur ett annat perspektiv kan jag tipsa om en roman av Lena Einhorn ”Siri”. Lena Einhorn har skrivit flera historiska romaner. Boken ”Siri” handlar om Siri von Essens liv med August Strindberg, där alla brev som är inkluderade i texten är autentiska men av naturliga skäl ibland förkortade och med moderna stavning.

En viktig period i Strindbergs och Siris liv är skilsmässan och kampen om vårdnaden om barnen. En skilsmässa som utspelas på Värmdö. Siri bor under perioden på Lemshaga gård tillsammans med barnen och en väninna, Strindberg bor periodvis på Breviks gård.

Strindbergs liv på Brevik under perioden för skilsmässan finns även beskrivet i en bok av Kåa Wennberg. Skilsmässan från Siri von Essen pågick med ett stort mått av bitterhet under en lång period. Strindberg skrev i ett brev skickat från Brevik i mars 1881:

”Märkte annalkande symtom af allmän upplösning, förföljelsemani, hysterisk längtan efter barnen; gråtanfall i öppet sällskap! Hvilken fasans vinter!” men i boken beskrivs även en hel del muntrare aktiviteter, jakt, slädfärder och fyrverkerier.

*Breviks gård 1890.
Foto: P.L. Quist*

Under tiden på Brevik reste Strindberg även ut till Runmarö, Sandhamn med flera öar. Och det var bekvämt att bo på Breviks gård, som på den tiden hade egen ångbåtsbrygga som trafikerades av Strömme Kanal. Alternativet var annars att ta ångbåten från Gustavsberg. Efter ett halvår på Brevik så klev Strindberg återigen på ”Strömme kanal” men den här gången med Slussen som mål för att återigen flytta in till staden.

Under skilsmässan så kallades Siri och Strindberg till Värmdös kyrkoherde som var en god vän till Strindbergs far (oturligt nog för Siri) för att varnas; för att de levde åtskilda. Därefter skulle de inställa sig till Kyrkorådet, som bland andra bestod av förtroendevalda på Värmdös gårdar t.ex. godsägare G.E. Silfverhjelm från Fågelbro. Här fick paret berätta om att det rådte missförhållande och att de hade blivit varnade av kyrkoherden. Barnen kom att stanna hos Siri och Strindberg dömdes till ett underhåll på 100 kr i månaden under hemskillnadsåret. Till gode män för att hjälpa och råda Siri utsågs godsägaren Silfverhjelm. Det var lite vad du kan hitta i några författares böcker om livet på gårdarna på Värmdö. Är du intresserad av att omgående veta mer om gårdarna och livet på södra Värmdö så hittar du mer historia längre fram i skriften. Varmt välkommen att läsa vidare!

*Ordföranden,
Karin Boström*

VIKTIG INFORMATION FRÅN STYRELSEN

Inställt årsmöte!

På grund av rådande situation med covid-19 (coronaviruset) ställs årsmötet lördagen den 18 april in och skjuts upp tills vidare. Styrelsen tar löpande ställning utifrån de rekommendationer som ges från folkhälsomyndigheterna och Stockholms hembygdsförbund.

Vårens övriga programpunkter kan komma att ställas in eller skjutas upp beroende på det fortsatta läget.

Aktuell information och eventuella förändringar kommer läggas upp på vår hemsida www.hembygd.se/stromma

Program våren 2020

Vårt fantastiska museum uppe på höjden vid uppfarten från gamla Fågelbrovägen och vår samlingslokal med Loppis och Café Backstugan håller öppet enligt bifogat program nedan. Därutöver kan aktiviteter tillkomma och publiceras då på vår webbsida. På nästa sida visas aktiviteter under första halvåret – nya aktiviteter fylls på vart efter! Så håll utkik både efter aktiviteter och våra arbetsgrupper på hemsidan www.hembygd.se/stromma.

Mer detaljerad och aktuell information publiceras inför aktiviteterna! För säkerhets skull, kontakta gärna den ansvarige för gruppen/aktiviteten innan Du ger Dig ut.

Under rubriken "Kulturarvsgruppen" beskrivs vad grupperna gör. Har du idéer och förslag på aktiviteter? Tveka inte att kontakta oss! Varje år har vi dessutom ett medlemsmöte där alla är välkomna att vara med och planera kommande års aktiviteter!

Varmt välkomna till
Strömma hembygdsförening!

Hembygdsgårdsöppet

När det är hembygdsgårdsöppet står Loppis, servering, museibesök och trevlig samvaro på programmet. Hembygdsgården ”Backstugan” med servering och Loppis och Stockstugan/Museum (på höjden bakom Backstugan) hålls öppna från klockan 11 till 14. Vid Museet finns en sparbössa för frivillig besöksavgift. Grupper kan efter föransmälan få en guidad visning av Museet. Kontakta våra ansvariga för Museet Britt-Marie tel. 070-668 21 38.

Torsdag 30 april, klockan 18-21 **Valborg**

Söndag 31 maj, klockan 11-14 **Söndagsöppet**

Lördag 6 juni, klockan 11-14 **Nationaldagen**

Söndagen 21 juni, klockan 11-14 **Strömmadagen**

Söndagen 2 augusti, klockan 11-15 **Hembygdens Dag**

Kulturarvsgruppen (arbetsgrupper)

Verksamheten med Bild och Foto, Berättelser och Museet bedrivs som arbetsgrupper, delvis som hemarbete och delvis genom möten på hembygdsgården. För mer information om verksamheten, se nästa sida.

Nya gruppmedlemmar är välkomna! Känn dig alltid välkommen även om du inte kan delta regelbundet! För information om kontakt och tider, se vår hemsida www.hembygd.se/stromma.

Observera att aktiviteten Stickkaféet ställs in tills vidare.

Nytt från Kulturarvsgruppen i Strömma

Det händer en del i arbetsgruppen för vårt kulturarv. Vi, det är Jenny Vowden, Maria Mellberg, Britt-Marie och Olle Ohlsson, Hans Severinson och Bengt Skugge. Fler är välkomna i det fortsatta arbetet. Här en kort överblick av läget:

Hembygdsmuseet

Vi har planer på utställningar, men knappa resurser att genomföra dem. Den fristående tvättstugan är fortfarande på planeringsstadiet. Föremålen i Vagnslidret behöver presenteras bättre. Vi har mycket intressanta textilier och gamla kläder som vi gärna vill ställa ut.

Museets föremål

I dagsläget är ca 200 av föremålen i museets samlingar fotograferade och publicerade på Kollektivt Kulturarv. Att gå in där är en upplevelse, att i ord och bild se föremål från äldre tider, ofta mer frapperande än att se föremålen i verkligheten. Vår ambition är att fotografera minst 1000 föremål till. Våra samlingar har ca 4200 registrerade föremål. Därutöver finns omkring 1000 föremål som ännu inte hunnit registreras, en grannlaga uppgift. Och, nya föremål tillkommer emellanåt.

Fotografisamlingen omfattar ca 1200 bilder, där de flesta nu är tillgängliga digitalt. Tyvärr finns en bugg i Läns museets databas som gör bilderna suddiga nr de visas i förstoring med vissa webbläsare. Den artikel om Värmdös gårdar som finns i detta nummer är baserade på fotografier från slutet av 1800-talet, tillsammans med samma motiv tagna 100 år senare. På webben finns nu en presentation av praktiskt taget alla gårdar på Värmdölandet, med bilder sida vid sida som visar dem förr och nu. Missa inte att uppleva den! Sök på ”gårdar i värmdö”, på www.kulturarvstockholm.se.

Kommande projekt är att få tillgång till fler gamla bilder från vår bygd, kanske genom ett upprop bland medlemmarna.

Av våra kartor är ca 100 tillgängliga via webben. Att botanisera bland dem är en sann fröjd, med den fina upplösning som de är skannade i.

Berättelser har vi ca 400 som nu är tillgängliga via vår hemsida. Många timmars rolig läsning!

Vårt bibliotek har en innehållsförteckning som snart finns på hemsidan, där man kan söka efter verk om skärgården, om handarbete och mycket mer.

Kulturminnena i vårt närområde, över 100, är listade i en förteckning över torp och annat, med positionsangivelse så att man lätt hittar dit. Hittas på vår hemsida, www.hembygd.se/stromma.

Vill du vara med i kulturarvsgruppen? Hör av Dig!

Samlingslokal att hyra!

Vill Du anordna fest eller möte så finns vår samlingslokal att tillgå i Backstugan. Den är utrustad med all nödvändig köksutrustning för 35 personer.

Söndag–Torsdag 400 kr/dag

Fredag & Lördag 700 kr/dag

Kontakt för information och bokning:

Eva Gebelius, 070-536 59 81
evagebelius@gmail.com

Verksamhetsberättelse

Strömma Hembygdsförening 2019/20

Verksamhetsåret 2018 avslutades och 2019 inleddes traditionsenligt med årsmötet den 13 april. Vid den efterföljande måltiden deltog drygt 20-talet medlemmar. Styrelsen har under verksamhetsåret bestått av Karin Boström ledamot och ordförande, Lennart Lindgren ledamot och vice ordförande, Ewa Soldemark ledamot och kassör, Mats Ahlberg ledamot och kommunikations- och webbansvarig, Anita Strandgård ledamot och sekreterare, Eva Gebelius ledamot och ansvarig för vårt välbesökta Café och uthyrning av Backstugan, Maria Mellberg suppleant och Johan Ståhle suppleant.

Viktiga resurser för styrelsen och Hembygdsföreningen har under året varit adjungerade:

Britt Marie Ohlsson som oersättlig kunskapskälla och museiansvarig tillsammans med Olle Ohlsson, Hans Severinson som engagerad redaktör för medlemskriften, dokumentation och kartläggning, tillsammans med Jenny Vowden. Mycket viktigt för alla våra besökare är verksamheten i vårt Café under ledning av Eva Gebelius. Annika Ohlsson och Margareta Fredholm Hejdenberg har med föredömligt ansvar och engagemang sorterat och svarat för vår mycket populära Loppis.

Vår kassör Ewa Soldemark har med stor nit granskat och svarat för medlemsregister, utskick och löpande bokföring. Revisorer för verksamhetsåret har varit Lennart Karlsson, engagerad under många år som stöd till föreningen, Hans Severinson även engagerad i många av våra projekt och som revisorssuppleant Sara Bråtman. Sara Bråtman har vid årets revision trätt in istället för Lennart Karlsson, på Lennarts önskemål på grund av familje- och hälsoskäl. Valberedningen har bestått av Britt-Marie Ohlsson, Henrik Paulsen och Jan-Ove Tannsjö.

Årsmötet beslutade om oförändrade medlemsavgifter utifrån att föreningens ekonomi fortsatt är god och vi hoppas att både behålla och värva nya medlemmar genom att behålla medlemsavgiften låg. Medlemsavgiften fastställdes till 200 kr för enskilda medlemmar och 350 kr för familjer. Medlemmar har även möjlighet att till förmånligt pris hyra Backstugan som lokal. Föreningen hade vid årsskiftet 2019/20: 230 medlemmar.

Styrelsen har under året haft 10 styrelsemöten, d.v.s. onsdagar alternativt tisdagar varje månad med uppehåll i juli, extra insatt lördag/söndag under våren i några särskilda frågor. Samtliga styrelsemöten har varit öppna att närvara vid för resurser och övriga intresserade.

Enligt styrelsebeslut har vissa av våra aktiviteter under 2019 fått utökat ekonomiskt stöd utöver budget, till exempel för att fortsatt utveckla dokumentation av föremål, bilddatabas, extern hjälp med städning, annonsering och underhållning vid större aktiviteter som Valborg och Julmys.

Målet med dessa investeringar utöver budget har varit att säkra vården av museiföremålen, garantera en kvalitativ dokumentation, allt för att bevara museet, öka intresset för föreningen och öka vårt medlemstal. Inför verksamhetsåret 2019/20 ansökte inte föreningen om kulturbidrag, vilket blev en budgetavvikelse. Bakgrunden är att det vid ansökningstidens slut i mars inte fanns nya projekt, där styrelsen såg att vi kunde formulera och ansöka om kommunens kulturbidrag. Vilket bör göras i mars 2020 inför 20/21. Föreningens ekonomi är fortsatt mycket god, men det har under verksamhetsåret varit kostnadsökningar som till exempel avgift för larm, behov av skadedjursbekämpning i museet samt visst underhåll, där styrelsen inför nästa verksamhetsår behöver se över kostnadsbild och budget för 20/21. Styrelsen har även med stöd av ICA haft en generös sponsring av vinster till lotterier vid mer omfattande aktiviteter, vilket har varit mycket uppskattat.

Föreningens styrelse har under verksamhetsåret inte haft möjlighet att vara fulltalig på samtliga styrelsemöten beroende på sjukdom, samt att några ledamöter har haft en förändrad arbetssituation. Styrelsen har dock valt att inte ställa in några styrelsemöten eller aktiviteter utan istället avvaktat med beslut i vissa frågor, vilket inte har varit optimalt, men som vi har sett som det bästa alternativet för att säkra upp bemanning av aktiviteter och öppethållande samt att bibehålla kontakten med våra viktiga resurspersoner.

Inför verksamhetsåret 20/21 kommer stora delar av styrelsen inte ha möjlighet att ställa upp för omval utifrån den arbetsbelastning som styrelsearbetet bedöms innebära. Däremot är flertalet av avgående ledamöter i styrelsen positiva till att fortsatt arbeta som resurser i olika frågor. Det har även i styrelsen diskuterats att ha färre styrelsemöten, aktivitetsdagar samt kortare öppethållande. Skillnaden i antalet besökare är mycket stort, särskilt under hösten där det toppar med besökare på Julmys men dippar i sista söndagen i oktober.

Aktiviteter och hembygdsgårdens öppethållande:

Årets hembygdsgårdsöppet har varit återkommande, främst sista söndagen varje månad, och var under 2019 följande; 31 mars, 30 april (Valborg), 26 maj, 6 juni (nationaldagen), 23 juni (Strömmadagen), 24 augusti vandring till jättegrytan Malma, 29 september, 19 oktober Höstmöte för medlemmar och tema Rysshärjningarna i Stockholms skärgård, 27 oktober söndagsöppet och miniutställning av Rysshärjningarna, 1 december Julmys.

Återkommande aktiviteter vid söndagsöppet har varit Loppis, servering, museiöppet och trevlig samvaro där merparten av styrelsen och adjungerade resurser under 2019 har varit engagerade och aktiva för att klara att bemanna våra verksamheter. Öppetider har varit från klockan 11.00 till 15.00.

Särskilda arrangemang under året har varit:

Lördag 13 april, Årsmöte följt av gemensam middag.

Måndag 30 april, 19.00 till ca 22.00: På Valborgsmässoafton genomförde vi en sedvanlig familjeträff med servering, fiskdamm, firades med sång och traditionsenlig Valborgsmässoeld. Till vår stora glädje kom många barnfamiljer och Backstugan fylldes av entusiastiska lottdragare och på gården utanför var full fart på fiskdammen.

Onsdag 6 juni, nationaldag med musikunderhållning

Söndag 23 juni, Strömmadagen firades traditionsenligt med en fullsatt friluftsgudstjänst.

Söndag 4 augusti, Hembygdens Dag var Hembygdsgården och museet öppet, med servering och vår populära loppis. Musik och hantverksaktiviteter.

Lördag 19 oktober var det ett välbesökt medlemmöte med föredrag/bildvisning om Rysshärjningarna i Stockholms Skärgård under ledning av Hans Severinson. Mötet följdes av en gemensam måltid som föreningen bjöd på.

Årets sista öppethållande blev stor succé den 1 december med Julmys och pyssel för barn och vuxna. Visning och arbete med gamla tiders julpyssel som tovning av julgranspynt genomfördes i museet, där det även serverades glögg och pepparkakor.

Föreningen har under 2019 haft olika arbetsgrupper:

Arbetsgrupp Museet Arbetsgruppen har fortsatt sitt viktiga arbete med att dokumentera och katalogisera alla föremål och skrifter i museets samlingar. Britt-Marie Ohlsson har fortsatt sitt viktiga arbete som gruppleadare.

Arbetsgrupp Bild och Foto arbetade med att dokumentera, skanna och registrera föreningens omfattande bildarkiv. Gruppledare Jenny Vowden.

Arbetsgrupp Historia och kartor fortsatte under ledning Hans Severinson för att under ett antal lördagar ta fram och dokumentera historier, berättelser och andra dokument om bygdens förflutna. Utifrån vårt omfattande arkiv och andra källor har gruppen under ledning av Hans satt samman historier, kartor och berättelser för publicering i vår Medlemskrift samt i Länsmuseets Kollektivt kulturarv.

Intressegruppen Stickkaféet träffades på måndagar för olika former av handarbete. Gruppledare Britt-Marie Ohlsson.

Övriga aktiviteter av betydelse: Arbetet med utveckling av vår webbsida fortsatte under ledning av Mats Ahlberg, utifrån att Sveriges Hembygdsförbund har bytt och uppdaterat den tekniska lösningen för vår hemsida i Hembygdsportalen. Föreningen har avtal med länsmuseet för att vi ska ingå i föremålsdatabasen för Kollektivt Kulturarv, där Jenny Vowden, Britt-Marie Ohlsson och Hans Severinson på ett föredömligt sätt varit drivande i initiativ och genomförande och uppnått mycket goda resultat.

Styrelsen vill framföra sitt mycket varma tack till er alla, som på olika sätt genom medlemskap, gåvor till Loppis, arbetsinsatser och bemanning av till exempel museet bidragit till Strömma hembygdsförenings verksamhet och ekonomiska resultat. Vi i styrelsen ser inför 2020 framemot att den till stora delar nyvalda styrelsen vid årsmötet i april fortsatt kan utveckla vår verksamhet och önskar er alla välkomna till ett nytt verksamhetsår!

Gårdarna på södra Värmdö

Av Hans Severinson

Fortsättning från förra numret...

I denna artikel går vi igenom gårdarna på Fågelbrolandet och södra Värmdölandet. Deras tidigaste historia, ägare genom åren och annat av intresse. I skrift nr 105 beskrevs i ord och bild Brevik, Bullandö, Didriksdal, Fagerdala och Fågelbro. Huvudsaklig källa är kontraktsprosten i Ösmo Axel Quists *En bok om Värmdö Skeppslag* från 1949. Bilderna från 1890-talet är tagna av prostens far, fotografen P. L. Quist, medan de bilder från samma platser som tagits omkring 1990 har tagits av Britt-Marie Ohlsson.

Hemmesta

Position 59.32619 18.50349. Inga tidigare artiklar.

Hemmesta gård 1890. Foto: P.L. Quist

Läget där Hemmesta gård låg, intill nuvarande Skärgårdsvägen.

Foto: Britt-Marie Ohlsson, ca 1990

Idag finns inga synliga spår av Hemmesta gård. Ett gravfält från järnåldern finns vid vägen till Älvsby. Tre gårdar fanns vid Hemmesta år 1605, ägda av bönder men där en förläning till Sven Månsson Eketrä gav honom rätt att beskatta. Där fanns också en skvaltkvarn, som dock slopades 1632 på grund av att den beskattades för hårt. Sonen Johan Eketrä överlät 1637 gården till Gustaf Gabriel Oxenstierna. Efter sin död tog hans måg Christoffer Gyllenstierna på Farsta över beskattningsrätten. Efter reduktionen 1687 tog Carl Bonde över, men fortfarande var de tre hemmanen bondeägda. 1697 köpte Magnus Fleming två av gårdarna, medan den tredje, mellangården, sedan 1682 ägts av Olof Trummel. Fleming köpte 1713 mellangården av Trummel, med följd att alla gårdarna tillhörde Norrnäs, som hade samma ägare. Huruvida gårdarna brändes av ryssarna 1719 är inte känt.

Norrnäs ägdes 1854 av kammarherre D. E. Stierncrona men sålde då Hemmesta till överdirektören Johan Erik Hörstadius. Sedan skedde ägarbytena snabbt. Robert Österman 1855, William Lindberg 1867, Reinhold Helén 1876, P.J. Malmberg 1878, och Gunnar Elias Cas-sel 1904. 1906 tog Albin Andersson, Conrad Bellander och J. H. Eckerström över, men sålde av stora arealer till småhustomter. Det var planer på att anlägga Hemmesta Villastad, vilket dock grusades när planerna på järnväg lades ned. Ägarbytena fortsatte med Gilbert Vestermark 1917, Emil Lindstedt 1922 och direktör Sture Jakobs-son 1939.

År 1944 revs gården med sina ekonomibyggnader, kanske för att bebyggelsen och landsvägen kommit alltför nära, att det knappast fanns någon odlingsmark kvar, och att husen var nedgångna. Man-gårdsbyggnaden var annars restaurerad på 1880-talet, samt att ladu-gården då nybyggdes.

Herrvik

Position. 59.29394 18.50486. Inga tidigare artiklar.

Herrvik har i alla tider legat under Viks gård, se under denna.

Herrviks gård 1938. Idag syns inga spår av gården. Foto: George Eklund

Höl

Position 59.28078 18.68167. Inga tidigare artiklar.

Höls gård anges ha hört till Hemmesta fjärding, men den omnämns i övrigt inte i Quists bok. Sedan mitten av 1900-talet finns inget jordbruk kvar, och området med kvarvarande byggnader i Höls by är inlemmat i Stavsnäs samhälle.

Malma

Position 59.26374 18.59174. Tidigare artiklar i nr 6, 26, 42 och 60.

*Malma gård
1890.
Foto: P.L. Quist*

*Malma gård ca
1990.
Foto: Britt-Marie
Ohlsson*

Malma 2019. Foto: Hans Severinsson.

Vid Malma (dåtida namn Malmö) fanns en skvaltkvarn redan 1547, kanske på grund av den goda vattentillgången från sjöarna omkring. Det var på 1600-talet tre gårdar, Västergården, Östergården och Ladugården, som alla donerades 1647 till Mårten Pedersson Blixt, adlad Blixencrona. Efter reduceringen 1683 kunde arvingarna behålla hemmanen. I slutet av 1600-talet ägdes gårdarna av statskommissarien Gustaf Palmfelt, som sonen med samma namn tog över 1694.

1719 nedbrände ryssarna kvarnen och alla husen. Samma år kom Malma i samma ägo som Fågelbro, genom köp av Daniel Niklas von Höpken. Det såldes först 1933 till privata ägare, bland annat till Salénrederiernas personalstiftelse. På 2000-talet har Henning Perssons stiftelse tagit över, och nyligen om- och tillbyggt mangårdsbyggnaden. Malmas enda torp i äldre tid var Tavastboda, se under detta namn. Vid Malma har uppförts en modern ladugård, Malma Gårds Lantbruk, med ladugård med kapacitet för över 100 nötkreatur. Kring Malma finns två gravfält från yngre järnålder, ca 500 – 1100.

Nora

Position 59.31650 18.54996. Tidigare artikel i nr 88.

Nora omnämns 1599 som en bondeägd gård med en besättning av 7 kor, 5 hästar, 18 får, 6 getter och ett svin. 1638 ingick Nora i den förläning av Brevik som Axel Oxenstierna fick, och har därefter fram till 1900-talet hört till Brevik. Det kom i privat ägo sedan Stockholm Stad eller Peter Wallenberg sålt ut det under sent 1900-tal.

Strömma

Position 59.28705 18.55863. Tidigare artiklar i nr 21, 78 och 100.

*Strömma 1901.
Foto: okänd*

*Strömma 1998.
Foto: Britt-Marie
Ohlsson*

Strömma omnämns 1570 som ett torp under Brevik, ägt av Matts Pedersson. Åkerarealen var en dryg hektar, och ängarna gav 20 lass hö. Omkring 1640 kom Strömma kortvarigt i Fågelbros ägo, men kom åter till Brevik fram till 1812, genom att köpas av Axel Oxenstierna. 1718 blev kammarherre Isak Frunck ägare till Brevik och Strömma. Brevik och Fågelbro drev under en stor del av 1600-talet en fejd om rättigheterna kring kvarnarna på Strömma respektive Malma. Även kvarnen på Viks gård var inblandad.

1812 såldes Strömma till mjölnaren Adolf Severin. 1831 köpte skepparen Gustaf Jansson i Vårholma Strömma. 1867 ärvdes gården av hans änka och dotterson Carl Gustaf Leonard Silfverhielm på Fågelbro, som 1879 sålde den till gästgivare Johan Fredrik Petersson. Han sålde av attraktiva tomter längs kanalen till bättre bemedlade stockholmare. 1902 såldes den nu något mindre egendomen till Gustaf Svensson, Fågelbro, som fortsatte avstyckningen av tomter. I slutet av 1920-talet köptes Strömma av direktören Otto Hellman, som styckade av all mark för exploatering till sommarstugetomter. 1932, blev familjen Helsing ägare till Strömma gård, nu utan väsentliga markarealer.

Tavastboda

Position 59.26304 18.6403. Tidigare artikel i nr 63.

Tavastboda ca 1915. Foto: okänd

Tavastboda anlades 1680 under Malma, brändes 1719 men återuppfördes året därpå. Gården har sedan dess tillhört Fågelbro, men sålts av under 1900-talet. På Tavastboda bedrivs idag ett slakteri.

Tuna

Position 59.32086 18.55818. Inga tidigare artiklar.

Tuna 1890. Foto: P.L. Quist

*Här låg Tuna,
strax till höger om
Fagerdalavägen.
Foto: Britt-Marie
Ohlsson, ca 1990*

Tuna har i forntid varit en betydande handelsplats, vilket lämningar från järnåldern visar. Här passerade då en skyddad farled som sträckte sig genom Värmdö från Torsbyfjärden till Brevikssundet. Handlingar från 1332 nämner ”Ulph i Tuna”, och 1538 visas när Ulfsala fjärding slogs ihop med Hemmesta fjärding. 1638 förlänades gården likt andra i bygden till Axel Oxenstierna. Det var då fråga om tre gårdar, som drevs av varsin bondfamilj. Efter reduktionen 1683 överläts beskattningsrätten till presidenten Erik Lindschöld på Brevik. År 1718 hade hans änka Elisabeth Cronström blivit ägare till alla tre gårdarna. En ny mangårdsbyggnad uppfördes omkring 1730, troligen till följd av rysshärjningarna. En mangårdsbyggnad, belägen söder om Fagerdalavägen, byggdes i slutet av 1700-talet men är sedan länge riven. Därefter hörde Tuna till Brevik fram till 1810, då pastor Benjamin Westman tog över. Vid hans död 1854 sålde arvingarna gården till Knut Österman på Brevik, dit Tuna hörde fram till 1867. Den nuvarande huvudbyggnaden, uppförd en bit ifrån mangårdsbyggnaden, på andra sidan om vägen, byggdes 1897. Därefter skedde ägarskiftet inte mindre än 17 gånger fram till 1927, då Ivan Kreugers bror byggmästaren Torsten Kreuger tog över. Den gamla mangårdsbyggnaden revs därefter, medan ekonomibyggnaden stod kvar till 2016, alldeles intill Fagerdalavägen. Den var ett populärt tillhåll för ungdomar från hela Värmdö när logdans anordnades.

Vik (Värmdövik)

Position 59.30605 18.46580. Inga tidigare artiklar.

Vik var troligen bebott under forntiden. Ett silvermynt från år 827 har hittats i en åker. 1323 är dokumenterat en Petrus som boende i Wik. Vik bestod på 1500-talet av två hemman, Vik (skrevs bl a Svenswik) och Herrvik (skrevs bl a Herge Wich). En förläning utgick 1605 till slottsfogden Sven Månsson Eketrä. Före 1616 byggdes säteriet. Sonen Johan Eketrä överlät gården till Gustaf Gabriel Oxenstierna, ägare till Farsta Gård och bror till riksföreståndaren Axel. Därefter låg Vik under Farsta gård ända fram till slutet av 1700-talet.

Viks gård 1890. Foto: P.L. Quist

Viks gård ca 1990. Foto: Britt-Marie

Efter reduktionen 1684 tog hans måg Christoffer Gyllenstierna över, men överlät den 1696 till Carl Bonde. Efter hans död 1699 ägdes Farsta och Vik av fröken Ebba Margareta Banér, senare gift med greve Ernst Johan Creutz, från 1741 general Johan Christoffer von Dyring, från 1756 riksrådet Carl Otto Hamilton, och från 1780 grosshandlare Georg Seton. Ingen av dessa har bott på Vik eller Herrvik, utan godsens hölls utarrenderade.

Vid Ernst Johan Creutz' giftermål fann han godsens vara i eftersatt skick, och en syneförrättning hölls 1715. Den ledde till uppsägning av arrendatorn samt upprustning av mark och byggnader, vilket även var nödvändigt efter rysshärjningarna 1719 (oklart om det hunnit rustas upp innan). Slutligen sålde Setons arvingar Vik och Herrvik till grosshandlaren Johan Weddenburn 1786. Han avled tio år senare men hans arvingar bodde kvar på Vik till 1833 då fastighetsspekulanten Johan Batiste Castelli tog över, för att omgående sälja egendomarna till kanslirådet Gustaf Adolf Bruncrona, Breviks ägare. Han var en hängiven hembygdsvän, var aktiv i vägprojekt, upprustning av Strömma Kanal, planer på kanal vid Ålstäket m.m. Han var ordförande i Värmdö Hushållningssällskap och grundare av Värmdö Sparbank. Bland torpen på Viks ägor kan nämnas Kvarntorpet med sin väderkvarn, belägen på nuvarande golfbanan vid Svartträsket. Efter G.A. Bruncronas död 1855 övertog sonen Gustaf Mathias, som fortsatte faderns gärning genom att bland annat anlägga ett tegelbruk vid Ålstäket. Hans änka sålde gårdarna 1873 för 90 000 kronor till spekulanten Gottfrid Berg som sålde vidare till J. H. Windrufva och hans son Sven. 1886 sålde sonen till Thor Bernhardt, som 1889 anlade en större svingård vid Stenbrottet. Efter några år lades svinaveln ned, och lokalen byggdes om till en fabrik för fotografiska plåtar. Från 1898 skedde försäljningarna i snabb följd, där en av ägarna var G. E. Cassel, som även innehade Hemmesta.

I början av 1900-talet köptes Vik av Värmdö Järnvägsaktiebolag, som hann bygga en järnvägsstation vid Ålstäket innan planerna på järnväg till Bullandö lades ner. Stationsbyggnaden stod kvar till 2018 då den brann ner.

År 1910 köptes Vik och Brevik av överstelöjtnanten Axel Wibom, och bibehöll till sin död 1938, då hans arvingar tog över. Herrvik revs 1944, och markerna styckades upp till tomter. Viks gård, eller Värmdöviks Säteri som den också kallats, står kvar med mangårdsbyggnad och magnifik ekonomibygnad, som förr hade en bro över landsvägen för tillgång till höloftet. På 1960-talet köptes all mark, ca 800 hektar, upp av ett konsortium lett av Bo Widmark, som anlagt en golfbana, en hamn samt avstyckat ett antal tomter. Själva mangårdsbyggnaden har förblivit privat.

Västra Älvsala

Position 59.30043 18.63013. Inga tidigare artiklar.

Västra Älvsala 1890. Foto: P.L. Quist

Vik 1990. Foto: Britt-Marie Ohlsson

Gården hette på 1500-talet Nedre Ulfsala och bestod av två hemman med tillsammans 5 hektar åkerareal. Matts Persson i Brevik sålde den 1618 till Anders Olofsson Gerstinus för ädla metaller till ett värde av 110 daler. Beskattningsrätten köptes 1641 från kronan av Jakob de la Gardie. Hans änka Maria Sofia förde egendomen till Farsta gård som hon också ägde, men drev den med hjälp av hälftenbrukare. Hon överlät den 1680 till Arvid Ivarsson Natt och Dag, vars änka Märta Kurk avstod den till excellensen Lars Fleming. Gården härjades svårt av ryssen 1719. Endast krogen nere vid sjön klarade sig, där den står kvar än idag, strax öster om Fagerdala. Ätten Fleming behöll gården till 1732, då Erik Fleming överlät den till Arvid Psilanderhjelm på Brevik. Vid arvskiftet efter hans änka Gunilla Elisabeth tillföll det ena hemmanet syskonen Nils Alexander och Gustava Carolina Riddersvärd.

Under 1800-talet bytte gården ägare inte mindre än 18 gånger, bland dem till ägare av Fågelbro, Vik, Brevik, Bullandö och Skärmarö. Under tidigt 1900-tal renoverades och tillbyggdes mangårdsbyggnaden, och uppfördes arrendatorsbostad, ladugård och loge. Gården köptes 1917 av Stockholmsdirektören Per Östberg. Under hans tid var här många fester, logdanser för det enkla folket och kändisfester för de bemedlade, där bl a Håkan Westergren och Greta Garbo kunde skymtas. Hans arvingar sålde gården 1955 till Ebba Lind, änka efter Sigurd Erik Gustav Lind. Vid denna tid styckades de 75 hektaren mark upp till sommarstugetomter. En större tomt köptes av Alf Landvik, som byggde om ladan och utökade med en ny byggnad där man startade tillverkning av produkter av skumplast och skumgummi. Här utvecklades den kända Tempur-madrassen. Idag används byggnaderna som flyktingförläggning.

Östra Älvsala

Position 59.29967 18.63748. Inga tidigare artiklar.

Gården förlänades 1646 till häradshövdingen Anders Gyldenklou, och några år senare köpte han den. 1685 blev amiral Lorenz Creutz ägare. Hans änka sålde den till kungl. Sekreteraren Olof Hermelin, som år 1700 avyttrade den till Johan Sparvenfelt. 1708 köptes Östra

Östra Älvsala 1890. Foto: P.L. Quist

Östra Älvsala ca 1990. Foto: Britt-Marie Ohlsson

Älvsala av Carl Henrik Wattrang, som även ägde Väsby gård på Värmdö. Där förblev den med en mängd ägarbyten under 150 år, tills en fru Albertina Dorotea Roxendorff 1859 sålde gården till lantbrukaren Gustaf Nortun. Han drev gården i 25 år innan han 1884 sålde den till löjtnanten Frans Julius Arvid Pettersson. Här startade en flyttkarusell när det blivit uppenbart att egendomens främsta värde är ett annat än att driva lantbruk. Innan 1913 hade 13 ägarbyten skett. Arkitekten Sture Stenberg renoverade och tillbyggde mangårdsbyggnaden och installerade centralvärme 1913. Vid denna tid styckades en tomt av för en praktvilla, Klubben, vid inseglingen till Bullandö. Den är likt Bullandö ritad av den kände arkitekten Carl Westman. 1917 tog grosshandlare Gösta Dietrich över Östra Älvsala, men sålde 1926 till doktor Hjalmar Thornblad. 1949 tog Sigurd Erik Gustav Lind över båda Älvsalagårdarna. Hans änka Ebba tog över 1951 och påbörjade en styckning av marken till sommarstugetomter. 🌿

Strömmingsfiske med vinternot

Beskrivet av Olof Karlsson i Kummelnäs, upptecknad av David Lindberg i januari 1969. Det beskrivna fisket skedde av Olofs far på och kring Maderö under åren 1913–1919.

På den sedan länge utvalda platsen (varpplatsen) uppsågades längs stranden en vak om fem meters längd och tre meters bredd. Bottnen var här stenfri, och i strandkanten fanns en primitiv stenbrygga (öring). Alltefter längden på notens draglinor (tögarna) uppsågades på ca 120 meters avstånd från öringen en annan vak om 1,5 x 5 m. Mellan vakarna upptogs i två bågformade rader hål i isen, ett tiotal i varje, tillsammans bildade en oval med ett största tvärmått av ca 60 m. Mellan hålen var det i detta fall 8–10 m. Hålen gjordes ovala och i dess ändar avsneddades iskanten under ytan, allt för att tögen skulle löpa lättare upp ur och ned i vattnet. Noten lades sedan upp på yttersidan av den yttre vaken, tillsammans med de hoprullade tögarna.

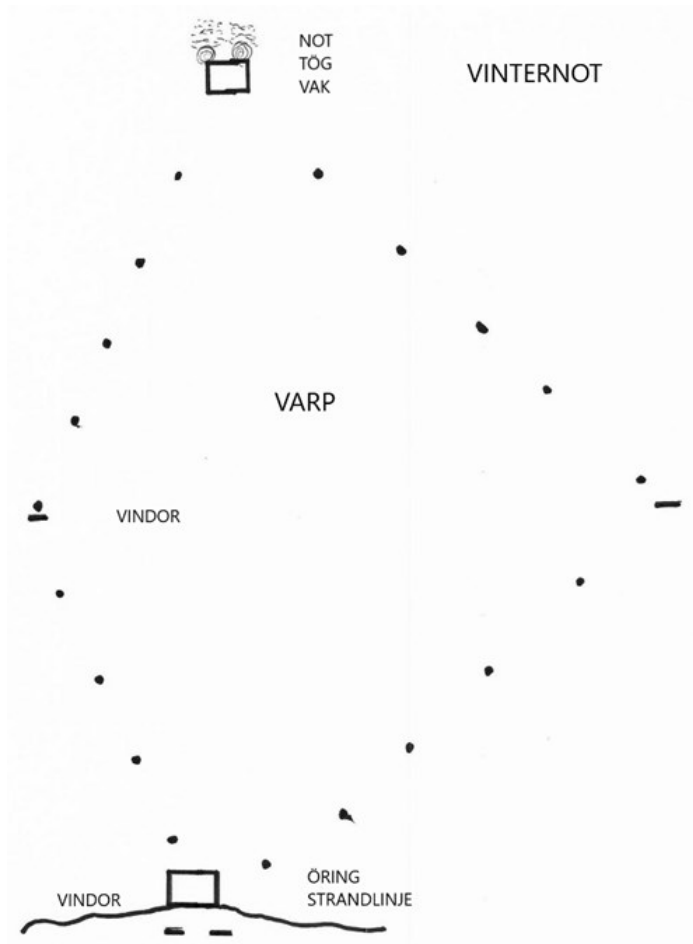
Noten, som var tillverkad av tolvtrådigt tvinnat notgarn, bestod av två armar, vardera 45 m (25 famnar) långa, med en strutformad ca 10 m lång säck, notkilen, i mitten. Noten hade en höjd av 6–8 m. Maskstorleken var 30 mm i ytterdelen, i övrigt 25 mm, och i kilen 17–20 mm. Över- och underkanterna av noten utgjordes av rep (tärln). I den övre tärlnen var korkflöten fästade på en meters avstånd, i det undre hålförsedda stenar av 2–3 hektos tyngd med samma avstånd. Över- och undertärlnen var i vardera notarmens ändar utdragna och förenade med varandra. I den på detta sätt bildade öglan fästades tögen, ett fingertjockt hamprep. I tögens tvinning var lappar av läder infästade med tio meters avstånd.

Vid de upptagna (vakade, man ”väcker” hål) hålen hölls tögen i rätt sidläge genom att låta den glida upp ur vattnet vid dragningen över en trärulle om en meters längd och sju cm grovlek, lagd tvärs över hålet. För att lätt kunna föra tögen under vattnet mellan hålen hade man i änden av den fastgjort en råstång av ca 10 meters längd.

Stången bestod av två granstänger som var hopsatta i ändarna. Den avsmalnade mot ändarna och var ca sju cm grov i mitten. Tögen fästes till en ring i råstångens ände. Stången fördes under isen med hjälp av en meterlång trägaffel med ca 25 cm långa klor. För notdragningen användes en vinda med två i kors hopslagna, handgreppsförsedda vevarmar som anbringats vid vindans ena sida på linrullens fyrkant-smidda järnaxel. Rullen var så fästad på stativet, så att den vid behov kunde lyftas ur sitt fäste.

Vid notdragningen bestod arbetslaget av minst fyra man, och ett par pojkar som hjälpare. Först drogs tögarna från håll till håll ända fram till öringen. Vid de mellersta hålen hade man slagit tögarna några varv kring rullen på de vindor som ställts upp där. Innan dragningen började hade man utprovat djupet för noten, vars undertärln skulle följa botten. De två som ledde notdragningen, "nackarna" (nacka = lägga ut not) var då beredda vid den yttre vaken att lämpa noten i vattnet allteftersom dragningen fortgick. Varje vinda sköttes av en man. Notdragningen började samtidigt under spaning efter det närmaste tögmärket. Den som först fick upp det på sin sida varskodde kamraten härom och minskade sin draghastighet tills den andre fått upp motsvarande märke. På så sätt fortsatte man märke efter märke, så att notändarna kom att dras i jämnhöjd med varandra. Då noten nått vindan ute på isen gällde det att handla snabbt. Noten fick inte stå stilla många sekunder, för då slutade fisken att instinktivt arbeta mot notens dragtryck och kunde vända och ta sig ut. Snabbt lyftes rullen ur stativet, tögbindningarna ströks av och vindorna flyttades till stranden vid öringen, där dragningen omedelbart fortsattes. Ju närmare öringen noten kom, desto tyngre blev dragarbetet på grund av den i kilen ökande fiskmängden. Det var nu viktigt att notändarna kom samtidigt till stranden. Sedan notkilen kommit till öringen håvades strömmingen upp med en finmaskig håv, eller med en vidjekorg. Där skakades den omkring så att fiskfjällen lossnade, så som vi ser fisken vid försäljning. För transport hölldes strömmingen i fisklådor (trummor), utsortering av andra fisksorter skedde samtidigt.

I bästa fall kunde en notdragning ge 2000 kg strömming. Vid stora varp ute på en fjärd kunde notdragning ske med hjälp av oxar. Det tillämpades t ex i Skenoraströmmens östra del utanför Ekudden.

Förutom med vinternot fiskades med sommarnot, bonot, stornot och långtågsnot. Bonoten var 20–25 meter lång och en och en halv meter hög, med 13 maskor per aln med fem cm maskvidd. Kilen var relativt liten. Bonot användes för gäddfiske i vatten med någon

vassvegetation. Metoden baseras på gäddans instängning i en lämplig vik. Två roddare i varsin båt rodde från varandra i vikens öppning längs vikens stränder undan för undan lämpande varsin hälft av noten från aktertoften över bord. Längst inne i viken möttes de och ankrade stäv mot stäv. I detta läge drogs noten in mot båtarna så långt att man kunde ta upp fångsten i kilen. En annan metod bestod i att man fäste ena notarmen i land och la ut noten från en båt under rodd i en vid båge. Från lämplig punkt drogs den utlagda noten in mot utgångsplatsen, där fångsten bärgades. Då användes täppnot, svepnot eller bindnot.

För strömmingsfiske under vår och höst användes skötar, och i hemfjärdarna nät av olika slag såsom lång- och skottnät, abborr-, id-, mört- och siknät, alla med maskstorlek anpassade efter förväntad fångst. Skottnät användes vid gäddfångst. Det bestod av tre sammanfogade nät med gemensam över- och undertärlin. Det mellersta hängde sträckt och utgjorde själva fångstnätet. De yttre var bredare och hängde sladdrigt utanför det inre med stor maskvidd. Mellan näten bildades ett mellanrum, skott, därav namnet.

Ibland användes en fångstmetod som kallades lyntning eller puls-fiske, vilket innebar att man pulsade omkring på grunt vatten och stötte med en träskiva med skaft, en fork, för att skrämma fisken i önskad riktning. Vid vassrika stränder utsattes kassar (spjälburar) med utlöpande nätarmar, och i närheten av bäckutflöden eller åmynningar placerades ålhomnor och ålkistor.

De stora notarna var så dyrbara att de i regel ägdes gemensamt av två eller flera bönder eller fiskare. Detta framkommer vid boupp-teckningar och i tvistemål. Exempelvis kunde någon äga en lott om en 16 längder (slingor) i stornotarmen, ett tiotal i en vinternot eller hälften av en abborrnot med kil. (En slinga var den notlängd som maximalt kunde bindas på en bindtyva).

Utdrag ur en skrift i Hembygdsföreningens arkiv, bearbetad av Hans Severinson. En artikel om strömmingsfiske med sommarnot finns i medlemskrift nr 94 2014.

B

SVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

AVS: Strömma Hembygdsförening, G:a Fågelbrovägen 1, 139 60 Värmdö

Fredblads Fastighetsbyrå

Er mäklare på Värmdölandet

AV FASTIGHETSMÄKLARINSPEKTIONEN REGISTRERAD FASTIGHETSMÄKLARE
MEDLEM AV FASTIGHETSMÄKLARFÖRBUNDET

AUKTORISERAD FASTIGHETSMÄKLARE – 35 ÅRS ERFARENHET – ER TRYGGHET/GARANTI

SÄLJTANKAR? DET LÖNAR SIG ATT ANLITA OSS.

KOSTNADSFRI RÅDGIVNING - VÄRDERING – BESÖK

Vi är er fastighetsmäklare/specialist på VÄRMDÖ sedan 35 år tillbaka. Vi kan ert område mycket väl och vi har sålt många villor – fritidshus – tomter – sjölägen i ert område genom åren med mycket gott resultat och många nöjda säljare och köpare.

Ni får hela upplägget hos oss dvs från intag, proffsfotografering, planskisser, annonsering m.m. till hjälp med deklaration. Ni marknadsförs på HEMNET, BLOCKET, BOLI, HITTAHEM, lokalpress och i vårt spekulantregister med spekulanter/köpare.

Välkommen att kontakta oss för ett besök.

Vi önskar er en fortsatt trevlig dag.

Jag bor själv på Fågelbrolandet så jag kan Värmdö mycket väl.

Mvh Hans Fredblad 070-3162520 hans.fredblad@fredblads.se
Er lokala personliga mäklare på Värmdölandet.